

РОЗДІЛ 4. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ THE ECONOMIC SECURITY OF THE REGION IN TERMS OF THREATS

УДК:332.021.8

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-42>

Бурбело О.А.

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та підприємництва, заслужений діяч науки і техніки України Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Патріарх Т.В.

асистент кафедри економіки та підприємництва Інститут хімічних технологій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Бурбело С.О.

провідний економіст Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України

Burbelo Oleg

Institute of Chemical Technologies Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Patriarch Tatiana

Institute of Chemical Technologies Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Burbelo Sergii

Institute of Economic and Legal of National Academy of Sciences of Ukraine

Розвиток економіки в Україні зазнав структурно-організаційної деформації, зумовленої зовнішньою агресією з боку РФ. Унаслідок тимчасової окупації частини території країни перед державною регіональною політикою як інституційно-правовим оформленням соціально-економічного функціонування регіонів виникли серйозні проблеми. Наслідком цього стало руйнування виробництва на окупованих територіях України і загострення соціально-економічної ситуації в інших регіонах. Ці відомі події розкрили важливість урахування інтересів кожного регіону та загрозу нехтування перспективами їхнього власного розвитку. Регіони змушені вирішувати питання розвитку на свій розсуд. Виникли нові гібридні загрози економічній безпеці регіонів. Одним із наслідків економічної блокади регіонів є процес поступового розриву економічних зв'язків з рештою регіонів, причому цей процес проходить нерівномірно. Головним завданням її забезпечення стає захист економіки від негативних впливів. Однією з умов виходу із ситуації є постійний моніторинг її рівня, підготовка і реалізація відповідних заходів.

Ключові слова: регіональна політика, економічна безпека, гібридні загрози, моніторинг, рейтингова оцінка.

Развитие экономики в Украине подверглось структурно-организационной деформации,

обусловленной внешней агрессией со стороны РФ. Вследствие временной оккупации части территории страны перед государственной региональной политикой как институционально-правовым оформлением социально-экономического функционирования регионов возникли серьезные проблемы. Следствием этого стали разрушение производства на оккупированных территориях Украины и обострение социально-экономической ситуации в других регионах. Эти известные события раскрыли важность учета интересов каждого региона и угрозу пренебрежения перспективами их собственного развития. Регионы вынуждены решать вопросы развития по своему усмотрению. Возникли новые гибридные угрозы экономической безопасности регионов. Одним из последствий экономической блокады регионов является процесс постепенного разрыва экономических связей с остальными регионами, причем этот процесс проходит неравномерно. Главной задачей ее обеспечения становится защита экономики от негативных воздействий. Одним из условий выхода из ситуации является постоянный мониторинг ее уровня, подготовка и реализация соответствующих мер.

Ключевые слова: региональная политика, экономическая безопасность, гибридные угрозы, мониторинг, рейтинговая оценка.

In modern realities, the social and economic policy of the state has shifted to the regions. In conditions of samovryadovnyia important warehouse regional policy arises ensuring economic security. The development of the economy in Ukraine suffered structural and organizational deformations due to external aggression from the Russian Federation. The consequence of these circumstances was the destruction of production in the occupied territories of Ukraine and the aggravation of the social and economic situation in other regions of the country. The study of the negative impact of these circumstances on the economy of the regions of the country is becoming extremely urgent. These known events revealed the importance of taking into account the interests of each region and the threat of neglecting the prospects of their own development. The lack of systemic solutions to regional development issues forced the regions to do this on their own. Along with this, new hybrid threats to the economic security of the regions have emerged. One of the consequences of the economic blockade of the regions is the process of gradual breaking of economic ties with other regions, and this process is uneven. The main task of the economic system of economic security at the regional level is now to protect the economy from the negative impacts and institutional needs of the population. One of the conditions for ensuring economic security is continuous monitoring and the level and preparation and implementation of appropriate preventive measures. At the present stage at creation and support of monitoring systems the use of rating systems is more appropriate. Rating is a system of sorting in the form of the list of qualities of the objects based on quantitative estimates and scoring. In practice, rating is an integral multicriteria quantitative value. It is used as a tool for evaluation of one object relative to another in many fields and activities. The main objective of the rating assessments of the region economic security is to create a convenient information and reference tool to monitor processes and identify key threats to economic security at the regional level.

Key words: regional policy, economic security, hybrid threats, monitoring, rating assessment.

Постановка проблеми. В умовах реформ, що відбуваються в Україні, акцент в реалізації соціально-економічної політики змістився в регіони, де знаходить утілення державна стратегія розвитку країни. Цей процес йде в руслі об'єктивних тенденцій розвитку самоврядування

і разом із тим накладає нові зобов'язання на регіональну політику, насамперед у частині забезпечення економічної безпеки. Політика економічної безпеки в контексті регіонального розвитку до недавнього часу була комплексом заходів держави з вирівнювання рівня індустріалізації

регіонів [1, с. 209]. Однак у сучасних умовах пріоритети змінилися.

Сучасний етап розвитку економіки України диктується структурно-організаційними деформаціями економіки, зумовленими зовнішньою агресією з боку РФ. За несприятливої дії нагромаджених макроекономічних дисбалансів російська агресія висвітлила недостатню стійкість економічної системи до внутрішніх і зовнішніх загроз [2, с. 49]. Руйнація та розкрадання виробничих основних фондів, інші незаконні дії з боку РФ призводять до комплексного розвалу економіки окупованих територій, загострення соціально-економічних проблем на території Донбасу та інших регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняній і зарубіжній економічній науці склалися різні напрями досліджень, проводяться дискусії про сучасний механізм моделювання економічної безпеки як на рівні країни, так і регіону. Активно вивчається вітчизняний і зарубіжний досвід. Загальнотеоретичні, методологічні та науково-практичні дослідження з економічної безпеки представлені в публікаціях таких учених, як В. Антошкин, Я. Базилюк, З. Варналій, В. Волошін, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, В. Дікан, В. Предборський, В. Мартинюк, Н. Лаврут, С. Тульчинська, Г. Пастернак-Таранущенко та ін. [1-9; 13; 14; 16; 17; 19]. Аналіз досліджень, проведених цими авторами, показує, що існує безліч підходів до постановки проблеми забезпечення економічної безпеки, які потребують систематизації, вивчення їх теоретичної та практичної значущості в подальшому розвитку.

Серед зарубіжних учених, що займаються проблемами економічної безпеки, необхідно виділити таких, як Г. Гудленд, Х.І. Делі, Г. Келленберг, В. Кейбл, В.І. Сігов, А.О. Песоцький, Т.Ю. Феоділова та ін. [15; 20]. Однак огляд наукових публікацій із даної проблематики, представлених у періодичній пресі і монографічній літературі, показав, що, незважаючи на безсумнівну актуальність проблеми, теоретичні, методологічні та методичні аспекти забезпечення економічної безпеки регіону і підприємств потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення причинно-наслідкових зв'язків, виділення закономірностей у забезпеченні сталого розвитку економіки регіону в умовах невизначеності, мінливості зовнішнього середовища, виникнення різного типу загроз, що здійснюють негативний вплив на господарські комплекси територій у державі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Негативні тенденції 2014 р. на Півдні та Сході України засвідчили недопустимість традиційних підходів до формування політики конкретних регіонів. Ці відомі події розкрили важливість урахування інтересів кожного регіону та загрозу нехтування перспективами їхнього власного розвитку. Специфіка регіонів України, у тому числі Донбасу,

зумовлювала необхідність застосування різних підходів до територій за єдиної державної регіональної політики, яка мала б містити інструменти та механізми стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів [2]. Разом із цим несистемність реалізації державної регіональної політики, тривале невирішення питання унормування розвитку регіонів (зокрема, Концепція державної регіональної політики була ухвалена лише у 2001 р., Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 р. – у 2006 р., а Закон України «Про засади державної регіональної політики» – лише у 2015 р.) призводили до того, що регіони були змушені самостійно і на власний розсуд вирішувати питання свого розвитку. До цього недоліку слід додати також слабкі міжрегіональні коопераційні зв'язки та законодавчу відсутність норм щодо їх зміцнення, взагалі відсутність у регіональній політиці ідей міжрегіональної консолідації та зосередженість регіонів лише на проблемах їх власного розвитку [2].

РФ усіляко сприяла приходу російських компаній та окремих бізнесменів на український ринок та їхній участі у приватизації. Станом на 2014 р. у кожному десятому з 200 найбільших підприємств України власниками були російські бізнесмени. Після початку російської агресії частину активів було продано, частину передано в управління нашвидкуруч створеним у Європі компаніям [2].

Як свідчать результати досліджень [3, с. 1], за період гібридної війни перед регіонами України постала низка викликів, які потребують цілісного сприйняття з боку держави та формування на цій основі комплексу завдань для їх оперативного вирішення.

Насамперед, це тимчасове виключення частини території країни з господарського обороту або послаблення зв'язків із такими територіями, а також формування господарських зв'язків із наявними підприємствами без урахування тимчасово виключених із господарського життя підприємств або тих, чия діяльність була призупинена чи які були зруйновані (на нині окупованих територіях).

До серйозних викликів слід також віднести такі, як: поступова втрата економічних передумов для відновлення зв'язків із підприємствами на майбутніх деокупованих територіях; відсутність чіткої політичної позиції на рівні держави щодо доцільності економічних зв'язків із майбутніми деокупованими територіями та відсутність сьогодні правових передумов для відновлення таких зв'язків.

Як відзначають експерти, «економічні зв'язки окупованих територій із рештою регіонів України й надалі обмежені та відбуваються в рамках жорсткої пропускової системи. Одним із наслідків економічної блокади регіонів є процес поступового розриву економічних зв'язків із рештою регіонів, причому цей процес проходить нерівномірно.

Найбільш впливовий великий бізнес та фінансово-промислові групи змогли забезпечити собі можливість перетину лінії розмежування та умови доступу на внутрішній і зовнішні ринки. Малий та середній бізнес, відрізаний від України, змушений або зупиняти активність, або переорієнтовуватися на роботу з російськими постачальниками (наприклад, у сфері оптової та роздрібною торгівлі). Малий бізнес дуже чутливий до стрімкого зменшення рівня доходів місцевого населення і йому складніше отримати дозволи для перетину лінії розмежування» [6, с. 5].

Дослідники цієї проблеми [3; 5; 6; 17; 20] серед загроз економічній безпеці на регіональному рівні виокремлюють такі:

- застарілість традиційних інструментів стимулювання розвитку регіонів (кошти Державного фонду розвитку регіонів, пільги) для використання на територіях, що постраждали внаслідок конфлікту;
- слабкість тенденцій стабілізації економічного розвитку в регіонах та економічного зростання, відсутність спроб збереження цілісності господарського простору та зміцнення міжрегіональної взаємодії;
- переорієнтація експортного виробництва у регіонах України внаслідок погіршення позицій Донецької області у цій галузі.

Наведений перелік доцільно доповнити такими загрозами [4]:

- збереження присутності російських банків в Україні, які продовжують контролювати значну частину фінансів бізнесу і громадян;
- контроль над важливими економічними активами в Україні, зокрема в енергетичному секторі (обленерго, облгаз), з боку російських або проросійські налаштованих власників, що робить можливим тихі диверсії (саботаж, умовні аварії та простої), впровадження шкідливого програмного забезпечення для подальших кібератак, руйнування стратегічних підприємств;
- зовнішній економічний вплив на діяльність крупних підприємств, що створює передумови для впливу на великі робітничі колективи та маніпулювання (шахтарські протести).

Про масштабність економічних утрат регіонів Донбасу від агресії РФ свідчать дані, наприклад по Донецькій області. На область припадало 4,5 млрд. дол. експорту товарів та послуг (23,3%). Дніпропетровська область забезпечувала 15% від загального експорту, а Запорізька – 6,6%. У січні-червні 2016 р. зовнішньоторговельний оборот товарами у Донецькій області зменшився на 22,8% порівняно із січнем-червнем попереднього року (експорт – на 21,2%, імпорт – на 27,5%) [4].

Якщо у 2012 р. питома вага Донецької та Луганської областей у виробництві валового регіонального продукту України становила 16,4%, то в 2015 р. вона скоротилася до 5,6% (за оцінками НБУ).

Така ситуація склалася внаслідок залишення частини підприємств із виготовлення експортної продукції на тимчасово окупованій території та взаємного скорочення обсягів торгівлі з Російською Федерацією. Такі обставини вимагають від усіх регіонів України термінового освоєння нових зовнішніх ринків, розширення географії експорту товарів.

Унаслідок тимчасової окупації частини території країни перед державною регіональною політикою як інституційно-правовим оформленням соціально-економічного функціонування регіонів виникли серйозні проблеми.

За оцінками Кабінету Міністрів України (Forbes Україна), війна, що розгорнута РФ проти нашої держави, знищила 20,0% економічного потенціалу (включно з орієнтовними доходами та валютними надходженнями). Ось такі важкі наслідки для економіки України мають відомі події 2014 р.

У подальшому під час використання таких понять, як «ризик», «небезпека», «загроза», «система безпеки», «регіон», автори дотримувалися точок зору, що викладені у дослідженнях авторів, що відображають вітчизняний та європейський досвід із вирішення проблем регіональної безпеки [6; 20].

Головними характеристиками ланцюжка «ризик – небезпека – загроза» є: ймовірність виникнення події, яка проявляється у тому, що вона може трапитися, а може й не трапитися. Сюди можна віднести й невизначеність наслідків, недетермінованість результатів здійснення ризикованої діяльності, варіабельність рівня ризику в часі та під впливом інших об'єктивних та суб'єктивних чинників, які перебувають у динаміці [6].

Поняття «регіон» передбачає характеристику його як соціальної конструкції на основі різних типологічних ознак, які покладені в основу структурування. Сутність такого підходу полягає у тому, що регіон являє собою систему соціально-економічної взаємодії економічних чинників та їх впливу на просторово-територіальні процеси, а не навпаки. Територія з притаманною природно-географічною специфікою стає однією з характеристик соціальної конструкції, яка називається регіоном [20, с. 2].

Є інші точки зору, відповідно до яких у контексті розвитку соціально-економічних систем регіон слід розглядати як елемент єдиного простору на умовно виокремленої території зі стійкими економічними і соціальними зв'язками, системою органів та інститутів, що їх регулюють. Відмінними ознаками регіону від інших утворень є локалізація повноважень із формалізованого регулювання соціальних та економічних відносин.

Регіон, таким чином, – це соціально-економічна просторова цілісність, що характеризується структурою виробництва, наявністю всіх форм власності, концентрацією населення, робочих місць, духовного життя людини з розрахунку на одиницю

простору і часу, що має місцеві органи управління своєю територією.

Економічна безпека – це характеристика, яка будується на взаєминах системи і середовища, як зовнішнього, так і внутрішнього. Сучасні США, Великобританія, Німеччина формують свої стратегії економічної безпеки на надлишкових, перш за все фінансових, ресурсах. Це дає змогу без шкоди економічним інтересам та економічній безпеці виділяти зони господарювання з підвищеним рівнем економічного ризику, забезпечуючи умови для стратегічної, перспективної самодостатності та конкурентоспроможності [20, с. 209].

В умовах розвитку ринкової економіки і різноманіття форм власності основним об'єктом господарського регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки виступає регіон. Саме ця ланка має всі ознаки системи, в першу чергу властивість цілісності, й є об'єктом регулювання. Як господарська система регіон являє собою частину території, на якій розвивається система зв'язків і залежностей між підприємствами та організаціями. Відповідно, регіональне управління виступає провідником загальнодержавних економічних інтересів з урахуванням, зрозуміло, специфіки регіону. Це не виключає особливих аспектів управління, дає змогу уникнути жорсткої централізації і бюрократизації господарського життя. Ефективність управління тим вище, чим вільніше в рамках єдиного економічного механізму суб'єкт господарювання може розпоряджатися своїми ресурсами. Самостійність регіонів в управлінні, формуванні і використанні бюджету, проведенні економічної політики та здійсненні стратегії економічної безпеки спирається на ресурсну базу. В умовах децентралізації вітчизняної економіки особливо актуальними і значущими як із теоретичного, так і з практичного погляду стають проблеми вдосконалення оптимізації управління ресурсним потенціалом регіону.

У літературі використовуються два поняття безпеки в регіональному контексті: «безпека регіону» (регіонів) і «регіональна безпека».

Регіональна економічна безпека багатьма авторами розуміється як тотожне поняття економічної безпеки регіону. Отже, специфіка економічної безпеки регіону полягає у можливості його економіки забезпечувати захист від впливу певних негативних впливів. Останні можуть спричиняти невиконання соціальних зобов'язань перед населенням або незадоволення потреб населення. Усі інші негативні впливи необхідно розглядати за межами економічної безпеки регіону.

Згідно з іншою думкою, економічна безпека регіону – це не тільки захищеність регіональних інтересів, а й готовність і здатність відповідних інститутів влади створювати механізми задоволення науково обґрунтованих потреб населення.

Найбільшого поширення в науково-практичному обігу отримав термін «економічна безпека регіону».

З огляду на сказане вище, пропонується розуміння сутності економічної безпеки регіону як такого стану його соціально-економічної системи, за якого забезпечується захист економіки від негативних впливів та інституційно закріплених потреб населення. Таким чином, економічна безпека регіону є оціночною категорією. Критерієм оцінки такого стану виступає задоволення потреб населення.

Потреби населення розрізняються залежно від доходів, приналежності до соціальних груп, від національно-етнічної приналежності та інших чинників, тому на рівні регіонів доцільно нормативно закріпити перелік (стандарт, еталон), який формує певний мінімум потреб населення. Проблема задоволення їх повинна перебувати в компетенції органів місцевого самоврядування [20].

Система економічної безпеки, як і будь-яка система, являє собою сукупність елементів, що функціонують як єдине ціле. Елементи всередині системи пов'язані між собою, а через зовнішнє середовище – з іншими системами за допомогою прямого і зворотного зв'язку. Кожен елемент у системі доцільно розглядати як самостійний відносно відокремлених підсистем. Дослідження поняття «економічна безпека» виявило відсутність її однакового розуміння. Бракує єдиної думки також і з приводу визначення сутності та структури системи економічної безпеки. Економічна безпека досягається не сама по собі, не в результаті взаємодії економічних агентів, зовнішнього середовища, суб'єктів управління. Такий стан можливий тільки за умови цілеспрямованої взаємодії сукупності сил і засобів, здатних протидіяти негативним впливам на економічну систему, тобто за умови створення системи економічної безпеки.

У контексті розвитку соціально-економічних систем регіон слід розглядати як елемент єдиного простору на умовно виокремленій території зі стійкими економічними і соціальними зв'язками, системою органів та інститутів, що їх регулюють. Відмінними ознаками регіону від інших утворень є локалізація повноважень із формалізованого регулювання соціальних і економічних відносин.

Регіон, таким чином, – це соціально-економічна просторова цілісність, що характеризується структурою виробництва, наявністю всіх форм власності, концентрацією населення, робочих місць, духовного життя людини з розрахунку на одиницю простору і часу, що має місцеві органи управління своєю територією (область, край, республіка) [20, с. 2].

Економічна безпека регіону залежить від його ресурсного та виробничого потенціалу, інвестиційного забезпечення, ступеня економічної свободи регіонів у державі, регіональної бюджетно-фінансової політики, рівня розвитку ринкової

інфраструктури, наявності підготовлених кадрів для місцевого самоврядування. Вона характеризується ступенем можливості формування ним власної економічної політики з урахуванням його специфіки та не на шкоду державі. При цьому першочергове значення має розподілення функцій управління між централізованою державною владою та регіональним управлінням.

Специфіка категорії «економічна безпека регіону» проявляється у двох елементах, які й визначають, по суті, стан економічної безпеки регіону: достатність коштів, що спрямовуються на забезпечення економічної безпеки для захисту економіки від негативних впливів; достатність коштів, що спрямовуються на задоволення потреб на рівні еталонних потреб населення [20].

Під час дослідження системи економічної безпеки та її елементів доречно дотримуватися таких положень [20]. Систему економічної безпеки регіону становлять такі її елементи: нормативні та правові акти, що регулюють галузь економічної безпеки регіону; суб'єкти управління відносинами у сфері економічної безпеки; об'єкти управління у галузі економічної безпеки; негативні впливи на стан економічної безпеки регіону та їхні наслідки; групи показників та індикаторів, що характеризують стан економічної безпеки регіону.

Із визначення економічної безпеки регіону випливає, що її об'єктом виступає соціально-економічна система. Вона включає у себе сукупність суб'єктів і об'єктів, утворену за допомогою прямих і зворотних соціальних та економічних зв'язків між ними. Останні зумовлені наявністю і реалізацією формальних та (або) неформальних інститутів, що взаємодіють між собою.

Економічна безпека регіонального рівня зачіпає загалом дві сфери: соціальну й економічну. Вона, по своїй суті, виконує роль «буфера» між зовнішнім середовищем та економікою, зовнішнім середовищем і соціальною системою, економікою й соціальною системою, і навпаки. Якщо схематично уявити рух потоків, назвемо їх впливами, то система економічної безпеки мінімізує вплив тих із них, які носять негативний характер. Іншими словами, ці впливи здатні завдати шкоди соціально-економічній системі регіону тією мірою, в якій вона не зможе задовольняти потреби населення регіону в межах установлених значень певних показників.

Природно, виникає питання: які елементи соціально-економічної системи входять у склад економічної безпеки й є об'єктами управління? З погляду задоволення нагальних потреб населення об'єктами управління в системі економічної безпеки є постачальники і виробники продукції, товарів, державних послуг, суспільних благ і житлових, комунальних та інших послуг. Серед них можуть бути комерційні та некомерційні організації, приватні й державні, резиденти і нерезиденти.

При цьому для споживача за інших рівних умов не має великого значення, яка організація виробляє продукцію (надає послуги).

Особливу групу становлять «об'єкти, що формують керовані негативні впливи». До них відносять об'єкти, що характеризують регіональну специфіку економічної безпеки конкретного регіону. Це можуть бути соціальні групи, окремі представники або структурні підрозділи влади, суб'єкти неформальної економіки та ін. Основним критерієм віднесення їх до зазначеної групи об'єктів управління економічною безпекою регіону є можливість регулювання, контролювання і за необхідності припинення діяльності, яка формує ризики та загрози. Необхідно підкреслити, що йдеться не про фактичне управління, а про можливість наявності сил і засобів.

Досягнення і подальше підтримання економічної безпеки регіону безпосередньо пов'язані з моніторингом сукупності соціально-економічних показників його розвитку [16, с. 121; 21, с. 453].

На сучасному етапі, на думку автора, замість трудомістких у створенні та підтримці моніторингових систем більш доцільним є застосування систем рейтингових оцінок. Рейтинг є системою впорядкування у вигляді списку якості об'єктів на основі кількісних та бальних оцінок. На практиці рейтинг є інтегральною багатокритеріальною кількісною величиною. Він як інструмент оцінки одного об'єкта відносно іншого застосовується у багатьох сферах та напрямках діяльності. Основним завданням рейтингових оцінок економічної безпеки регіонів є створення зручного інформаційно-довідникового інструментарію для моніторингу процесів та визначення ключових загроз економічній безпеці на регіональному рівні.

Висновки з проведеного дослідження. Для подолання негативних тенденцій, зумовлених різким погіршенням соціально-економічної ситуації, тінізацією та криміналізацією бізнес-середовища внаслідок дестабілізації, спричиненої воєнними діями на Донбасі, та посилення, таким чином, структурних деформацій в економіці України, слід критично змінити підходи до державної регіональної політики.

Держава має докладати значно більше зусиль для переорієнтації бізнесу та забезпечення умов модернізації діючих підприємств. Даний процес може стати необхідною передумовою для форсування перебудови національної економіки, переорієнтації застарілих галузей та низькоконкурентного виробництва, зменшення економічного тиску з боку РФ.

На сучасному етапі замість трудомістких у створенні та підтримці моніторингових систем більш доцільним є застосування систем рейтингових оцінок. Основним їх завданням є створення зручного інформаційно-довідникового інструментарію для моніторингу процесів та визначення ключових загроз економічній безпеці на регіональному рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антошкин В. Социально-экономические условия моделирования безопасности Украины на региональном уровне. *Progress in Economic Sciences*. 2014. № 1.
2. Базиліук Я.Б. Забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної війни. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3(36). С. 47–55.
3. Регулювання соціально-економічного розвитку Донбасу за умов гібридної війни: аналітична записка. URL: <http://www.niss.g1ov.ua/articles/2459/> (дата звернення: 18.09.2019).
4. Клименко І., Ємець А., Таран С. Економічна ситуація на окупованих територіях Донбасу: доповідь. Київ, 2015. URL: <http://newukraineinstitute.org/new/583> (дата звернення: 26.08.2019).
5. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». Київ : НІСД, 2017. 928 с.
6. Мартинюк В. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і східного партнерства. Київ, 2018. 106 с.
7. Волошин В.І. Інструменти мінімізації гібридних загроз економічній безпеці України. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. С. 21–26.
8. Варналій З.С., Томашевський Т.Т. Комплексне оцінювання економічної безпеки регіонів України (на прикладі Івано-Франківської області). *Економіка і регіон*. 2018. Т. 1. № 1(68). С. 5–13.
9. Дикан В.В., Александрова О.Ю. Механізм забезпечення економічної безпеки регіону: сутність, складові, напрями дії. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58. С. 17–25.
10. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-IV (зі змінами та доповненнями). URL: www.rada.gov.ua (дата звернення: 27.07.2019).
11. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19 (дата звернення: 20.09.2019).
12. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України от 12.02.2007 № 105/2007. URL: www.rada.gov.ua (дата звернення: 21.07.2019).
13. Лаврут Н.С. Экономическая безопасность регионов как основа безопасности страны. URL: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/6763-2013-03-08-08-18-38001> (дата звернення: 21.07.2019).
14. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави : підручник / за ред. проф. Б. Кравченка. Київ: Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. 140 с.
15. Сигов В.И., Песоцкий А.А. Безопасность экономического пространства региона: концептуальные основы и система показателей. *Економіка регіона*. 2017. Т. 13. Вып. 4. С. 1236–1250. DOI : 10.17059 / 2017-4-21.
16. Стеценко С.П. Теоретичні аспекти дослідження економічної безпеки регіону на основі соціально-економічного моніторингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 23. С. 121–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_23_28 (дата звернення: 22.09.2019).

17. Стратегія економічного і соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» / А.С. Гальчинський та ін. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2004. 416 с.

18. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60. URL : <http://www.expertua> (дата звернення: 22.09.2019).

19. Тульчинська С.О. Підходи до визначення поняття «регіон» у сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2012. № 6. С. 2-6.

20. Феофилова Т.Ю., Большаков С.Н. Теория и методология экономической безопасности в региональном контексте : монография. Сыктывкар : ГОУ ВО КРАГСиУ, 2014. 293 с.

21. Філяр С.В. Методичне забезпечення моніторингу економічної безпеки регіонів. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 450–454.

REFERENCES:

1. Antoshkin V. (2014) Sotsyalno-ekonomicheskye uslovyia modelirovaniya bezopasnosti Ukrainy na rehyonalnom urovne [Socio-economic conditions of modeling security of Ukraine at the regional level]. *Progress in Economic Sciences* Nr 1.
2. Basiluk Y.B. (2015) Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Urainy v umovakh hibrydnoi viiny [Ensuring the Economic Security of Ukraine in a Hybrid War]. *Stratehichni priorytety* [Strategic Priorities], vol. 3, no. 36, pp. 47–55.
3. Rehulivannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Donbasu za umov hibrydnoi viiny [Regulating the socio-economic development of the Donbass in the face of hybrid war] (2015) *Analitychna zapyska* [Analytical note]. Available at: <http://www.niss.g1ov.ua/articles/2459> (accessed 18 September 2019).
4. I. Klivenko, A. Yemets, S. Taran. (2015) *Ekonomichna sytuatsiia na okupovanykh terytoriiakh Donbasu* [The economic situation in the occupied territories of Donbass] *Nova Ukraina* [New Ukraine]. Kyiv. Available at: <http://newukraineinstitute.org/new/583> (accessed 26 August 2019).
5. *Analitychna dopovid do shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovishche Ukrainy v 2017 rotsi»* [Analytical Report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine “On Internal and External Situation of Ukraine in 2017”]. NISD.
6. Martyniuk V. (2018) *Hibrydni zahrozy Ukraini i suspilna bezpeka. Dosvid Yes i skhidnoho partnerstva* [Hybrid threats to Ukraine and public safety. Experience of the EU and the Eastern Partnership] Kyiv.
7. Voloshin V.I. (2018) *Instrumenty minimizatsii hibrydnykh zahroz ekonomichnii bezpetsi Ukrainy*. [Instruments for Minimizing Hybrid Threats to Ukraine's Economic Security] *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom* [Economy and National Economy Management], pp. 21–26.
8. Varnaliy Z.S. (2018) *Kompleksne otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky rehioniv Ukrainy (na prykladi Ivano-Frankivskoi oblasti)* [Complex assessment of economic security of Ukrainian regions (on the example of Ivano-Frankivsk region)] *Ekonomika i rehion. Naukovyi visnyk*. [Economy and region. Scientific Bulletin] Poltava: PNTU, no. 1(68), pp. 5–13.

9. Dikan V.V., Alexandrova O.Y. (2017) Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky rehionu: sutnist, skladovi, napriamy dii [Mechanism of ensuring the economic security of the region: essence, components, directions of action], *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti* [Bulletin of the economy of transport and industry], vol. 58, pp. 17–25.

10. Zakon Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy» vid 19 chervnia 2003 roku № 964-IV (zi zminamy ta dopovnenniamy) [Law of Ukraine "On the Basics of National Security of Ukraine" of June 19, 2003 no. 964-IV (as amended)]. Available at: <http://www.rada.gov.ua> (accessed 27 July 2019).

11. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky» vid 5 liutoho 2015 roku № 156-VIII [The Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy" of 5 February 2015] no. 156-VIII. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (accessed 20 September 2019).

12. Stratehiia natsionalnoi bezopasnosti Ukrainy [National Security Strategy of Ukraine]. Approved by Presidential Decree no. 105 of 12.02.2007. Available at: <http://www.rada.gov.ua> (accessed 21 July 2019).

13. Lavrut N.S. Stratehiia natsionalnoi bezopasnosti Ukrainy [Economic security of regions as the basis of country's security]. NS Lavrut [Electronic resource] Available at: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/6763-2013-03-08-08-18-38001> (accessed 21 July 2019).

14. Pasternak-Taranushenko G.A., Kravchenko B. (1994) Ekonomichna bezpeka derzhavy [Economic security of the state]. Pidruchnyk dlia osib, shcho navchajutsia za fakhom «sluzhbovets derzhavnogo upravlinnia» [Textbook for persons studying for the specialty "public servant"]. Instytut derzhavnogo upravlinnia i samovriaduvannia pry Kabineti Ministriv Ukrainy [Institute of Public Administration and Self-Government under the Cabinet of Ministers of Ukraine].

15. Sigov V.I., Pesotsky A.A. (2017) Bezopasnost ekonomicheskoho prostranstva rehiona: kontseptualnye osnovy y systema pokazatelei [Security of the economic space of the region: conceptual bases and system of indicators]. *Ekonomyka rehiona* [Economy of the region], vol. 13, no. 4, pp. 4–21.

16. Stetsenko S.P. (2013) Teoretychni aspekty doslidzhennia ekonomichnoi bezpeky rehionu na osnovi sotsi-

alno-ekonomichnoho monitorynhu [Theoretical aspects of the study of economic security of the region on the basis of socio-economic monitoring]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investment: practice and experience], no. 23, pp. 121–123. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_23_28 (accessed 22 September 2019).

17. Galchinsky A.S., Geyets V.M. (2004) Stratehiia ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy «Shliakhom Yevropeiskoi intehratsii» [The Strategy for Economic and Social Development of Ukraine "Towards European Integration"]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh. doslidzhen.*, Instytut ekonomichnoho prohnozuvannia NAN Ukrainy, Ministerstvo ekonomiky ta z pytan yevropeiskoi. intehratsii Ukrainy [National Institute of Strategic. doslidzhen., Institute of Economic Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine, Ministry of Economy and Food of Europe. Integration of Ukraine], *Informatsiino-vydavnychiy tsentr derzhavnogo komitetu statystyky Ukrainy* [The informational and representative center of the sovereign statistics committee of Ukraine].

18. Pro zatverdzhennia metodyky rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 2.03.2007 № 60 [On approval of the methodology of calculating the level of economic security of Ukraine: Order of the Ministry of Economy of Ukraine No. 60 of March 2], (2007) Available at: <http://www/expertua> (accessed 22 September 2019).

19. Tulchinskaya S.O. (2012) Pidkhody do vyznachennia poniattia «Rehion» v suchasnykh umovakh [Approaches to defining the term "Region" in modern conditions]. *Efektivna ekonomika* [Effective Economics], no. 6, pp. 2-6.

20. Feofilova T.Y., Bolshakov S.N. (2014) Teoriya y metodolohiia ekonomicheskoi bezopasnosti v rehionalnom kontekste [Theory and methodology of economic security in the regional context]. *Syktyvkar: Hosudarstvennoe obrazovatelnoe uchrezhdenye vyssheho obrazovannia Komy respublikanskaia akademiya hosudarstvennoi sluzhby y upravleniia* [State educational institution of higher education Komi Republican Academy of Public Administration and Management].

21. Fimer S.V. (2007) Metodychne zabezpechennia monitorynhu ekonomichnoi bezpeky rehioniv [Methodical provision of monitoring of economic security of regions]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and Society], no. 8, pp. 450–454.